

Zsila Ágnes – Bernáth Ágnes – Inántsý-Pap Judit

Yaoi-jelenség a magyar anime szubkultúrában

A japán rajzfilmek, idegen szóval animék az 1990-es évek közepén szivárogtak Európába, s napjainkban is nagy népszerűségnek örvendenek a fiatalok körében.* A rajongói tábor gyarapodása önálló szubkultúrát hívott életre, amely a keleti szigetország animációs filmjei mellett a teljes japán kultúrát is érdeklődésének középpontjába helyezi. Az ezredforduló után különös tendencia került a figyelem fókuszába, amelyet a nemzetközi szakirodalom a yaoi-jelenség elnevezéssel illet. A yaoi a japán rajzfilmek és más vizuális vagy szöveges művek azon specifikus műfaját jelöli, amelynek vezérfonalát két férfi egymás iránt érzett szerelme képezi. A műfaj világszerte nők százezreinek kedvencévé vált az elmúlt évtizedek során, s a jelenség számos tudományos vizsgálatot inspirált. A jelenségekör meghatározását illetően azonban a kutatási terület újdonságából eredően nem találkozhatunk koherens definíciókkal. Tanulmányunk célja az, hogy képet alkossunk a yaoi-jelenség háttérben álló rajongói tevékenységstruktúráról, s az európai vizsgálatok tükrében feltérképezzük a magyar szubkulturális közösség tendenciáit.

1. Elméleti áttekintés: A yaoi műfaj eredete és sajátos vonásai

A yaoi a férfiak közötti homoszexuális kapcsolatot tematizáló művek összefoglaló megnevezése, amely megjelenhet animék, mangák,¹ írott történetek, rajzok és más jellegű alkotások központi jegyeként (Bollmann 2010). A yaoi elnevezés mellett szinonimaként használatos továbbá az európai országokban a *Boys' Love* vagy röviden *BL* kifejezés is.

A férfiak közötti szerelmi kapcsolatot ábrázoló művek mellett szót ejthetünk a női homoszexualitást megfestő történetekről is. A yaoi női megfelelője a *yuri*, amely azonban korántsem vált olyan népszerű témává, mint a férfiszerelem. Ennek feltételezhető oka a műfaj romantikus jellege, amely a női közönséget célozza meg elsődlegesen, s az erotika helyett a szépségre s a mély érzelmekre koncentrál (Drazen 2014).

A *Boys' Love* két alkategóriára bontható a romantika és az erotika dominanciája szerint (Nagakubo 2005). A *shounen-ai*² az érzelmet hivatott hangsúlyozni, míg a yaoi a szexualitást helyezi előtérbe, így a felnőtt korosztályt célozza meg (Lunsing 2006). A yaoi a „yama nashi, ochi nashi, imi nashi” japán kifejezésből származó mozaikszó, ami azt jelenti: „nincs beteljesülés, nincs ígéret, nincs jelentőség”. A kifejezés a történetvezetés módjára utal, amely mindenekelőtt a vágyról szól, s mellőzi az elbeszélő cselekményt (McLelland 2006).

Napjainkban a férfiszerelemről szóló művek megnevezésére a *Boys' Love* és a *yaoi* alkalmazandó, míg a *shounen-ai* az utóbbi években pejoratív értelmezést kapott, hiszen a kifejezés japán nyelvterületen gyermekkorú fiúk szerelmével kapcsolatos asszociációkat is előhívhat. A korhatár-besorolás szempontjából azonban továbbra is megkülönböztető szerepet játszik a műfajon belül. Az európai vizsgálatok rámutattak, hogy a rajongók 93 százaléka, azaz számottevő többsége mindkét alkategória műveit szívesen forgatja (Pagliassotti 2008b), így a megkülönböztetés csupán jelzés értékű.

A yaoi eredete Japánban az 1970-es évekre tekint vissza, amikor még a lányok számára készült romantikus mangák altípusát képezte. Önálló műfaji kategória-megnevezését népszerűségével párhuzamosan vívta ki (Drazen 2014, Levi 2008). Noha a keleti szigetországban megjelenését követően rövid időn belül rajongók százezreinek kedvencévé vált, az Egyesült Államokban

* Az anime és a manga világáról lásd Kálmos Borbála „Az erőszak relativitásának elmélete. Az anime fogadtatása Magyarországon” (2003. tél), Dunai Tamás „Képregény Magyarországon”, Maksa Gyula „Keleti típusú képregény Magyarországon és francia nyelvterületen (2014. tél), valamint Hidas Judit és Varga Szabolcs „Japán identitáskeresési kísérletei és a digitális kommunikáció” (2014. tavasz) című írását lapunkban – a szerk.

1 Japán képregények.

2 Japán kifejezés, jelentése „fiúszerelem”.

és az európai országokban csak a 2000-es évek közepén tett szert jelentős rajongótáborra, amikor elterjedtek az internetes közösségek, amelyek tagjai megoszthatták egymással a speciális tartalmi jegyeket viselő műveket (Pagliassotti 2008a).

A yaoi számos műfaji sajátossággal rendelkezik, amelyek között említhetjük az érzelmek prioritását, az idealizmust és a jellegzetes szereposztást. A műfaj ugyanis nagy hangsúlyt fektet az érzelmek ábrázolására. Fő üzenete a nemek korlátait ledöntő határtalan szerelem, amely azt sugallja a rajongók számára, hogy az érzések győzedelmeskedhetnek a társadalmi normák, a tradicionális nemi szerepek s akár a fizikai preferenciák felett is (Knight 2012). A cselekményben szerepet kap az örökké tartó szerelem eszménye, a hűség, az odaadás és a feltétel nélküli elfogadás (Fujimoto 2007).

Az idealizmus egyfelől a karakterek kidolgozásában, másfelől a felépített társadalomképben nyilvánul meg. A yaoi szereplői méltán viselhetik a *bishounen*³ címet, amely szépségükről, előnyös megjelenésükről árulkodik (Wilson & Toku 2004). Ennek megfelelően környezetük ideálként tekint rájuk, s másságukat is előnyt hordozó tulajdonságként tartja számon. A szereplők általában nyíltan vállalják homoszexualitásukat, s a társadalom, amelyben élnek, megértéssel és elfogadással fordul hozzájuk (Mizoguchi 2010).

A yaoi gyakran alkalmazza eszközként a sztereotípiákon alapuló szerepek generálását. A művek jellemzően két főszereplőt emelnek a történet fókuszába: egy domináns, maszkulin személyiségjegyekkel felruházott „agresszor”-t, valamint egy szubmisszív, feminin karakterisztikummal rendelkező fiatalabb partnert (Malone 2008). A japán köznyelv a *seme* elnevezést használja az erősebb félre, míg a gyengébb fél az *uke* (Madill 2014).

Más rétegműfajokkal összevetve e speciális műfaj világszerte rendkívüli népszerűségnek örvend, s a rajongói bázis nagyléptékű emelkedése életre hívta a tudományos körök által yaoi-jelenségnek nevezett globális eseményt, amely felkeltette a kommunikáció-és médiatudomány szakembereinek érdeklődését is.

2. A yaoi-jelenség

A yaoi-jelenség komplex fogalom, amely a yaoi műfaj rajongói táborának világszerte nagymértékű emelkedését fejezi ki. Komponensei Mizoguchi Akiko (2003) szerint a yaoi textus, a nő alkotók és a nő olvasók. A yaoi médiumai azonban nem korlátozódnak a szöveges művekre, így a definíciót a továbbiakban árnyalnunk kell. A yaoi-jelenség háttérében többrétű növekedési tendencia húzódik, amely megnyilvánul a férfiszerelemet ábrázoló művek számának emelkedésében, az alkotók és a fogyasztók táborának gyarapodásában, valamint a földrajzi terjeszkedésben, amely keletről nyugati irányba halad (Levi 2008).

A műfaj rajongóit a pejoratív jelentést hordozó *fujoshi*⁴ szóval illetik, amely napjainkban már vesztett negatív élelől, s általános terminusként használják a rajongók is önmagukra vonatkoztatva (Saitō 2007). A megnevezés elárulja, hogy a yaoi rajongói táborát elsősorban nők alkotják, akiknek számottevő hányada egyszerre alkotó és fogyasztó is.

A műfaj elterjedésében kulcsszerepet játszott az internet, amely teret nyújtott a rajongói közösségek megalakulásának (Levi 2008). A yaoi-jelenség nagyságrendi körülhatárolásának céljából a médiakutatók statisztikai eredményeire támaszkodhatunk, amelyek figyelemreméltó adatokkal szolgálnak: a yaoi-kiadványok eladási példányszámának alapján már az 1990-es évek közepén félmillió főre becsülték a rajongói bázist Japánban (McLelland 2005). Tekintetbe véve, hogy az Amerikai Egyesült Államokban és Európában csupán a 2000-es évek második felében tett szert jelentős népszerűségre a műfaj, Matt Thorn (2004) megállapítása, amely szerint világszerte heteroszexuális nők százezrei váltak érintetté a yaoi-jelenségben, meglehetősen szerény spekuláció, s nem bizonyulhat tévedésnek milliós nagyságrenddel számolni napjainkban.

A yaoi népszerűségének okát több tudományág képviselője is megkísérelte felderíteni, azonban a legátfogóbb értelmezési keretet Geoffry Knight (2012) és Dru Pagliassotti (2008b) kínálja számunkra. Pagliassotti (2008b) fő megállapításai között szerepel, hogy a nyugati rajongók különösen fontosnak tartják a melegeket támogató attitűdöt, amelyet hirdet. A yaoi egyenértékűnek tekinti a homoszexuális kapcsolatokat a heteroszexuális párok kapcsolatával annak okán, hogy egyazon érzelmeken alapulnak. A szereplők intenzív érzelmkifejezése is preferált aspektus, hiszen

3 Japán kifejezés, jelentése „gyönyörű férfi”.

4 Japán kifejezés, jelentése „romlott nőszemély”

így a rajongók könnyen azonosulhatnak kedvenceikkel. A műfaj előnyei közé tartozik továbbá a hagyományos társadalmi szerepektől való elszakadás, amelynek révén az erősebbik nem gyengéd oldalát fedezhetik fel. Nők számára vonzó alternatívát nyújt a szerepek közötti egyensúly, ugyanis anélkül élvezhetik a történetet, hogy rögzített szerepbe kényszerülnének, például a gyenge, kiszolgáltatott főhősnő szerepébe (Knight 2012). Mindemellett a romantika, a képzelet, az esztétikum is fontos szerephez jut, s a műfaj sajátosságából eredően a szexuális tartalom is stimuláló a rajongók számára (Knight 2012, Pagliassotti 2008b).

Láthatjuk, hogy a yaoi számos olyan érdemet hordoz kedvelőinek, amely kreatív alkotások, valamint közösségek létrejöttének inspirációját adja. Tanulmányunk soron következő egységében ezeket a tevékenységeket tekintjük át.

3. A yaoi közösségteremtő ágensei: művészet és szórakozás

A yaoi-közösség kedvelt tevékenységei többnyire megegyeznek az anime szubkultúra preferált időtöltési módjaival, azzal a különbséggel, hogy alkotómunkájukat a férfiszerelem témája köré építik. A legnépszerűbb tevékenységek az írás, a rajz és a szerepjáték mentén csoportosulnak. Nehéz különbséget tenni alkotó és fogyasztó között, hiszen a rajongók kétharmada maga is részt vállal a közösséget szervező kreatív tevékenységekben (Jenkins 2006). Pagliassotti (2008a) vizsgálatában a rajongók 44 százaléka nyilatkozott arról, hogy rövid történeteket ír, 24 százalékuk rajzol, s 20 százalékuk szerepjátékot játszik az interneten a yaoi jegyében.

A rajongók által írt történeteket *fanfiction*nek nevezzük. A rajongók ezekben ismert művek közkedvelt szereplőinek kalandjait formálják át saját preferenciáik és képzeletük szerint. A yaoi-központú fikciók gyakran olyan szereplőpárosok szerelmi kapcsolatát keltik életre, amelyek az ihletet nyújtó eredeti történetben nem jelennek meg (Levi 2008).

A rajongói rajzokat *fanart*oknak nevezzük. A képek digitális vagy hagyományos technikával készülnek, s homoszexuális utalással ábrázolnak ismert karaktereket, amennyiben yaoi-központúak (Donovan 2008).

A rajongók saját kiadású művei a *doujinshi* elnevezést viselik. Ezek lehetnek mangák vagy akár más irodalmi művek, amelyek gyakran szerveződnek a férfi homoszexualitás témája köré (Orbaugh 2003).

Az anime szubkultúra körében népszerűek az AMV-k,⁵ azaz animéből összeállított zenés videoklipek, amelyek gyakorta egy-egy kedvelt szereplőpáros kapcsolatát mutatják be (Drazen 2014).

A yaoi-közösség kedvelt időtöltései közé tartozik a szerepjáték is, amelynek során a *seme* vagy az *uke* bőrébe bújhatnak a gazdag képzeletvilággal rendelkező rajongók, akik általában határozott preferenciát mutatnak a karakterisztikumra vonatkozóan. A szerepjáték elsődleges színtere az internet, s a szexuális tartalmú párbeszéd *chat* formájában történik. A rajongók aktív képzeleti működését jelzi továbbá, hogy szívesen szönek homoszexuális fantáziákat kedvenc yaoi-karakterekről, valamint közismert heteroszexuális férfiakkal (Mizoguchi 2010).

Patrick W. Galbraith (2015) ezt a mechanizmust egy speciális szemléletmód létével indokolja. Úgy véli, a rajongók úgynevezett „piszkos szűrő”-n keresztül látják a világot, ami azt jelenti, alapjában véve semleges tárgyakat és személyeket ruháznak fel saját vágyaikkal spontán módon, s homoszexuális fantáziákat kreálnak róluk.

A yaoi-jelenségre irányuló vizsgálatok két irányvonal mentén szerveződnek: a kutatások egy része a yaoi médiumainak és történet szerkezetének elemzésére fókuszál, míg mások a rajongók megismerését tűzik ki célul (Galbraith 2009). Tanulmányunkkal az utóbbi irányvonal ismeretanyagához kívánunk hozzájárulni. Ennek megfelelően szakirodalmi áttekintésünket az eddig ismeretes európai vizsgálatok eredményeivel zárjuk, amelyek a rajongók demográfiai adatainak, közösségi és művészeti tevékenységeinek megismerését célozzák.

4. A yaoi rajongói bázisa

A yaoi-jelenség szociális aspektusainak átfogó vizsgálatát Pagliassotti (2008a) nevéhez kapcsolhatjuk, aki 2005-ben végzett kutatásában elsőként szolgáltat deskriptív adatokkal a rajongókat illetően. Vizsgálatát angol

⁵ Angol rövidítés az „Anime Music Video” kifejezésből

nyelvterületen végezte, így a 478 főt számláló minta 80 százalékát az Egyesült Államokban, Kanadában, Nagy-Britanniában és Ausztráliában élő rajongók alkották. A felmérést 2006 és 2007 között olasz nyelvterületen is elvégezték; ebben a vizsgálatban 315 rajongó vett részt. A szerző érdeklődésének fókuszában az állt, vajon milyen jellemzőkkel írhatók le a speciális műfaj nyugati rajongói. Mindkét vizsgálat a yaoi alkotóinak és fogyasztóinak megismerésére irányult, s a homoerotikus témát animék, mangák, tévésorozatok, számítógépes játékok és irodalmi művek spektrumában értelmezték.

A legnépszerűbb közösségi tevékenységek közé a két vizsgálat alapján a történetírás, a rajzok készítése, valamint az online szerepjáték tartozik. Megállapították, hogy a rajongók számottevő többsége nő. Míg az angol mintában a résztvevők 89 százaléka nő, s csupán 11 százalékos a férfiak aránya, addig az olasz mintában ez a többség 82 százalékot tesz ki. Életkorukat tekintve a 18 és 34 év közötti korosztály alkotja döntő hányadukat; az angol minta 74 százaléka, míg az olasz minta 83 százaléka sorolható közéjük. A válaszadók többsége tinédzserként, valamint húszas éveinek elején ismerkedett meg a yaoi műfajjal, jellemzően online, azonban egyes rajongók barátoktól értesültek róla.

A rajongók szexuális orientációját tekintve érdekes tendenciákra lehetünk figyelmesek. Habár definíció szerint a yaoi a heteroszexuális nők műfaja, Pagliassotti (2008a) feltáró vizsgálata cáfolja a köztudatban élő nézetet. Az angol mintában a válaszadók 47 százaléka, vagyis kevesebb mint fele vallotta magát heteroszexuálisnak. A biszexuális személyek a minta 25 százalékát alkották, míg 4 százalék a meleg, s további 3 százalék a leszbikusok aránya. Az olasz felmérésben a heteroszexuálisok a teljes minta 62 százalékát tették ki, a biszexuálisok 18 százalékban képviselték magukat, míg a melegek 6 százalékban, s a leszbikusok 2 százalékban. A válaszadók egy része nem kívánt nyilatkozni szexuális orientációjáról, s akadtak olyanok is, akik további kategóriákat jelöltek meg önmagukra vonatkozóan.

Nem csupán Pagliassotti (2008a) empirikus vizsgálata nyújt cáfolatot arra, hogy a yaoi-jelenség döntően heteroszexuális nőket érint. Wim Lunsing (2006) tanulmányában hangsúlyozza a leszbikus alkotók jelenlétére a japán mintában, s James Welker (2006) is amellet foglalt állást, hogy nem csekély a homoszexuális és a biszexuális preferenciával rendelkező nők aránya a szubkulturális csoportban.

Sok szerző érvel amellet, hogy a yaoi műfaj potenciálisan hozzájárul a férfi homoszexualitás szélesebb körű társadalmi elfogadásához, s a pozitív, toleráns attitűd megszilárdításához (Knight 2012, Pagliassotti 2008a, Thorn 2004). Pagliassotti (2008b) szerint a yaoi ezen aspektusa kifejezetten a nyugati rajongók számára hordoz jelentőséget. Az európai rajongóbázis mélyebb megismeréséhez azonban további vizsgálatok válnak szükségessé.

4. A vizsgálat

4.1. A vizsgálat célkitűzései

A magyar yaoi-közösség megismerését tűztük ki célul. Elsőként deskriptív statisztikai adatok mentén szeretnénk összehasonlítást végezni az európai vizsgálatok eredményeivel, majd feltárni a szubkulturális csoport tevékenységstruktúráját, s ezáltal árnyaltabb képet alkotni a yaoi-jelenség definíciójáról.

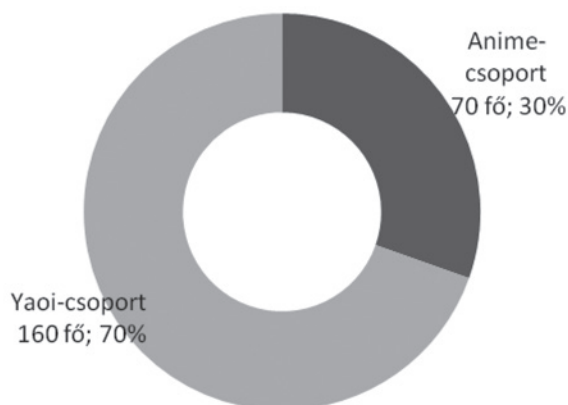
4.2. A vizsgálati minta

Kutatásunkat olyan online kérdőív segítségével végeztük 2014 tavaszán, amelyet célirányosan a magyar anime szubkultúra legnagyobb internetes közösségeiben hirdettünk. Vizsgálatunk a mintavétel módjából következően nem reprezentatív. A felhasznált tesztek sajátosságaiból eredően vizsgálati személyeink a 16 éven felüli korosztályból kerültek ki, így a fiatalabb érdeklődők előzetes szűrésére is gondot fordítottunk.

A szubkultúrán belül végzett vizsgálatot az indokolta, hogy érdeklődésünk fókuszában mindenekelőtt a yaoi rajongóinak megismerése állt, így a legfőbb kérdésünk arra irányult, vajon miben különböznek ők azoktól, akik nem kedvelik a homoszexuális témájú irányzatot.

Vizsgálatunkban 230 fő vett részt. A mintát két csoportra különítettük el annak alapján, hogy a személyek pozitívan vagy negatívan nyilatkoztak-e a yaoi iránti rajongásukról. A továbbiakban yaoi-csoportként hivatkozunk a yaoit kedvelő személyekre, s anime-csoportként mindazokra, akik az anime szubkultúrán belül elhatárolódnak a yaoi műfajtól. Az így képzett vizsgálati szegmensek szemléltetésére az 1. ábra szolgál.

1. ábra
A vizsgálati minta két főcsoportja

4.3. A vizsgálat eszközei

Vizsgálatunk kezdeti szakaszában három részterületre fókuszáltunk. Elsőként személyeink általános demográfiai adataira kérdeztünk rá (például nem, életkor), azt követően az anime, majd a yaoi műfajra vonatkozó specifikus kérdéseket sorakoztattuk fel, amelyek az általunk vizsgált csoportok precízebb differenciálását szolgálták. Egyebek között arról szerettünk volna információt szerezni, hogy a résztvevők mióta és milyen gyakorisággal néznek yaoi animéket, mit gondolnak róluk, azután további kérdéseket foglalmaztunk meg a műfaj megismerésének körülményeiről. Végül a yaoi-közösség kedvelt időtöltéseinek felsorolásával arra kértük vizsgálati személyeinket, értékeljék, milyen gyakorisággal végzik azokat. A tevékenységek listáját a szakirodalmi háttér támpontjai alapján állítottuk össze. Helyt kapott közöttük a yaoi-témájú *fanfiction* írása és olvasása, a yaoi és shounen-ai manga olvasása, a doujinshi rajzolása és olvasása, a fanartok rajzolása és szemlélése, a yaoi-témájú AMV-k készítése és nézése, a szerepjáték, valamint szerepeltek közöttük yaoi-karakterekről és heteroszexuális személyekről szőtt homoszexuális fantáziák is.

Vizsgálatunkban szerettünk volna képet kapni a műfaj magyar rajongóinak szexuális orientációjáról is, aminek eszközéül a Kinsey-skálát alkalmaztuk (Kinsey et al. 1948). Az önkategorizációs eljárással szemben abban láttuk előnyét, hogy differenciáltabb megoldást nyújt a jelenség komplexitását figyelembe véve. Kinsey 1-ites becslőskálája hétfokozatú Likert-skálán méri önbevallás alapján a szexuális orientáció irányát: a 0 = abszolút heteroszexuális, a 6 = abszolút homoszexuális. A szerző terminusa szerint 3-as érték felett tulajdoníthatunk a személynek homoszexuális orientációt, míg 3-as érték alatt heteroszexuálisnak tekinthetjük. A 3-as érték a biszexuális kategóriának felel meg.

Vizsgálatunk záró szakaszában a homoszexualitás iránti attitűd felmérésére vállalkoztunk, amelyet a Bogardus-féle társadalmi távolság-skálával (Bogardus 1933) valósítottunk meg. A skála a személy önbevalláson alapuló hajlandóságát méri fel arra vonatkozóan, milyen közeli kapcsolatot tudna elképzelni egy meghatározott társadalmi csoport tagjával, jelen esetben egy homoszexuális férfival. A válaszadó hét fokozaton jelölheti a közelség mértékét, amelynek legkedvezőbb kimenetele a közeli rokonnak való elfogadás házasság révén (1 pont), míg a legkedvezőtlenebb válasz a hazából való kitiltás (7 pont). A társadalmi távolság a pontszámok emelkedésével egyenes arányban nő. Bogardus meghatározása szerint a 3-as érték felett beszélhetünk társadalmi távolságról, amely már kedvezőtlen attitűdöt jelez.

4.4. Eredmények

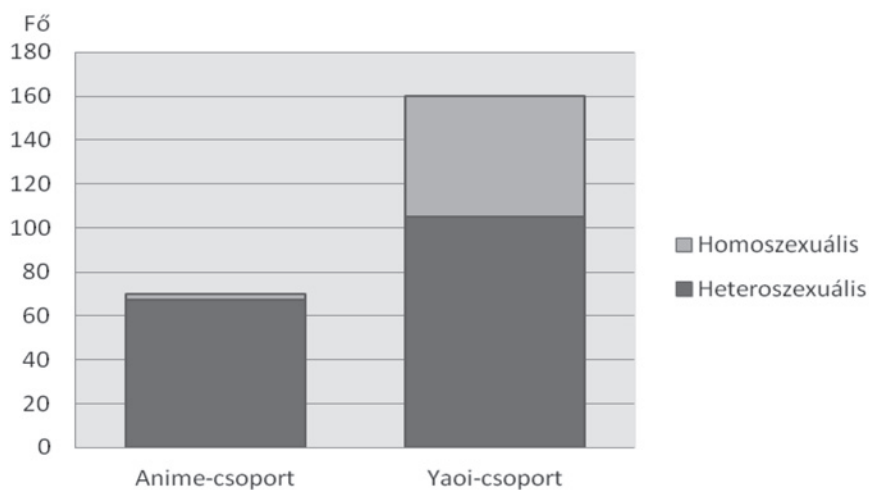
Eredményeink ismertetése során először a yaoi rajongóinak deskriptív adatait szeretnénk bemutatni, majd tevékenységstruktúrájuk elemzését végezzük el faktoranalízis módszerével.

Mintánkban a yaoit nem kedvelő anime-rajongók (N = 70) átlagéletkora 23,7 év, a szórás 4,9. A legfiatalabb válaszadó 16, míg a legidősebb 37 éves. A férfiak aránya 41 százalék, ami 29 főt jelent, míg a nők aránya 59 százalék, összesen 41 fő.

A yaoi rajongóinak (N = 160) átlagéletkora 22,3 év, a szórás 5,6. Ez az adat párhuzamba vonható Pagliassotti (2008a) statisztikai felméréseivel, amelynek alapján a rajongók többsége, mintegy 55 százaléka a 18–24 év közötti korosztályt képviseli. Mintánkban a legfiatalabb rajongó 16, míg a legidősebb 50 esztendő. Köztük 14 férfi (9 %) és 146 nő (91 %) található, ami megerősíti, hogy a yaoi a magyar rajongók körében is elsődlegesen a nők közkedvelt műfaja.

A szexuális orientáció felmérése a két csoportban önbevallás alapján történt a Kinsey-skála eszközével. Ennek eredménye a 2. ábrán látható.

2. ábra
A szexuális orientáció alakulása a két vizsgálati csoportban

Amint látható, az anime-csoport számottevő többsége, 96 százaléka (N = 67) heteroszexuális, míg csupán 4 százaléka (N = 3) homoszexuális, illetve biszexuális orientációjú. Ezzel szemben a yaoi-csoportnak mindösszesen 66 százaléka jellemezhető heteroszexuális preferenciával, s 34 százaléka homoszexuális, biszexuális irányultságról nyilatkozott. Ez az arányszám megfeleltethető a Pagliassotti (2008a) által az európai mintában becsült 50–60 százaléknak.

A szexuális orientáció vizsgálatát nemek szerint is elvégeztük a yaoi-csoportban. Ennek eredményeképpen megállapíthattuk, hogy a yaoit kedvelő férfiak 79 százaléka inkább biszexuális, homoszexuális orientációjú, míg a műfajt nem kedvelő férfiak között ez az arányszám csupán 5 százalék. Hasonló tendenciát figyelhetünk meg a másik nem esetében is; a yaoit kedvelő nők 31 százaléka elsődlegesen biszexuális, homoszexuális irányultságú, ellenben a műfajtól elhatárolódó nők csupán 8 százaléka nyilatkozott így. Láthatjuk tehát, hogy a műfajért rajongó férfiak nagy bizonyossággal maguk is homoszexuálisok, míg a nők közel harmadára igaz ez a megállapítás.

Kérdőívünkben megkérdeztük vizsgálati személyeinket, vajon ismernek-e homoszexuális férfit környezetükben. A yaoit nem kedvelő anime-rajongók 46 százaléka, vagyis kevesebb mint fele vallotta, hogy van meleg barátja, ismerőse, míg a yaoit kedvelők 58 százaléka tudhat baráti körében, s további 15 százaléka családi, rokon körében meleg férfit.

Mindezekkel egybehangzó eredményről számolhatunk be a Bogardus-féle társadalmitávolság-skála válaszait tekintve. Az anime-csoport 86 százaléka tett tanúbizonyságot elfogadó attitűdről, s csupán 14 százaléknál mutatkozott társadalmi távolság Bogardus terminusának megfelelően. A csoport 47 százaléka vallotta, hogy elfogadna homoszexuális férfit rokonának házasság révén, azaz a legkisebb társadalmi távolságot jelölte meg a hét fokozatú skálán. Ezzel szemben a yaoi-csoport jelentős többsége, összesen 71 százaléka nyilatkozott így, s társadalmi távolságot egyetlen válasz sem jelzett. Mindezek tükrében megállapítható, hogy mintánkban a yaoi rajongóinak attitűdje hűen

tükrözi Knight (2012), Pagliassotti (2008a) és Thorn (2004) elgondolását, amely szerint a műfaj kedvelői elfogadóak a meleg iránt.

A két vizsgálati csoport összehasonlító elemzése után a yaoit kedvelő személyek specifikus jellemzőit szeretnénk bemutatni eredményeink alapján.

Relevánsnak tekintettük annak feltárását, vajon a yaoi magyar rajongói jellemzően mely életkorokban ismerkednek meg a speciális műfajjal. Az életkori intervallumok és a hozzájuk tartozó személyek számát, arányát az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat
A yaoi műfaj megismerésének kezdeti éve a rajongók körében

A yaoi megismerésének éve	Személyek száma és aránya
7 év alatt	1 fő (1 %)
7–9 év	3 fő (2 %)
10–12 év	21 fő (13 %)
13–15 év	42 fő (26 %)
16–18 év	57 fő (36 %)
19–21 év	18 fő (11 %)
21 év felett	18 fő (11 %)

Láthatjuk, hogy a műfaj kedvelőinek 62 százaléka, azaz több mint fele 13 és 18 éves kora között ismerkedett meg a yaoival. Ebből arra következtethetünk, hogy jelentős hányaduk még kiskorú volt. Hasonló eredményre jutott Pagliassotti (2008a) is; vizsgált személyeinek 46 százaléka 15 és 19 éves kora között találkozott először a műfajjal. További érdekesség, hogy mintánkban a rajongók 16 százaléka 12 éves vagy annál fiatalabb korban látott először yaoit, ami csaknem a duplája az olasz szerző által ismertetett aránynak, aki a 12 éves és annál fiatalabb életkor-intervallumot hozzávetőlegesen 8,5 százalékkal definiálta. Míg az angol mintában 38 százalék azon rajongók aránya, akik 19 éves koruk felett találtak először a yaoival, addig az olasz mintában 33 százalékra becsülhető ez az arányszám. A magyar rajongóknak azonban csupán 22 százaléka ismerkedett meg a műfajjal 19 éves vagy annál idősebb korban. Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar rajongók mintánkba került csoportja más országok viszonylatában némileg korábbi életkorban szerezte első tapasztalatait a yaoival.

Az általunk vizsgált rajongók számottevő többsége, összesen 63 százaléka az interneten talált rá kedvenc műfajára, míg 27 százalékuk barátától, ismerőstől hallott róla először. Ez az arány megfeleltethető a Pagliassotti (2008a) által jegyzett százalékoknak; az angol nyelvű mintában a rajongók 68 százaléka jelölte meg forrását az internet megnevezésével, s 15 százaléka barátától szerzett róla tudomást.

A mintánkat képező rajongók többsége, összesen 47 százaléka egy-öt éve, 39 százaléka pedig öt évnél is régebben követi figyelemmel kedvenc műfajának alkotásait; 14 százalékukat egy évnél rövidebb ideje foglalkoztatja a téma kínálata.

Vizsgálati kérdéseink között szerepelt az is, vajon a rajongók az érzelmek vagy az erotika dominanciáját preferálják kedvenc műfajukban. A kérdés megválaszolására két állítást szerkesztettünk kérdőívünkbe, amelyek a műfaj két altípusa, a shounen-ai és a yaoi iránti tetszés kifejezésére irányultak egy ötfokozatú Likert-skálán. Az 1-es érték a tetszés hiányát, míg az 5-ös a tetszés magas fokát jelentette. A műfaj rajongói a shounen-ait 4,44 ponttal illették, míg a yaoit 4,24 ponttal, ami a tetszés igen magas fokát jelenti mindkét altípusra vonatkozóan, noha az érzelmeket hangsúlyozó shounen-ai preferált kategória maradt.

Kérdőívünk záró egységében a szakirodalmi háttér támpontja alapján listáztuk a műfaj rajongóinak legjellemzőbb művészeti és közösségi tevékenységeit, s megkértük válaszadóinkat, értékeljék egy négyfokozatú skálán, milyen gyakran végzik azokat. Az 1-es érték azt jelölte, soha vagy szinte soha nem gyakorolják az adott tevékenységet, a 2-es érték a ritka, évente néhányszori gyakoriságot jelölte, míg a 3-as az alkalmankénti, havonta néhány alkalmat, s végül a 4-es a rendszeres gyakorisággal kódolására szolgált, amely heti, napi többszöri előfordulást takart.

Célunk a yaoi-közösséget szervező tevékenységek strukturális feltárása volt, így a látens konstruktumok, tevékenységcsoportok felderítését egy gyakran alkalmazott adatredukciós eljárással, faktoranalízissel végeztük. Az adatstruktúra előzetes vizsgálata megerősítette, hogy adataink kiválóan megfelelnek az elemzés céljára. Ezt egyfelől az alábbiakban megtekinthető korrelációs mátrix (lásd a 2. táblázatot), másfelől a Kaiser-Meyer-Olkin érték ($KMO = 0,88$) is megerősítette.

2. táblázat
A yaoi-közösség tevékenységeinek korrelációs mátrixa
($p < 0,01$) szinten szignifikáns adatok

	Fanfction	Shounen-ai manga olvasása	Yaoi manga olvasása	Doujinshi olvasása	Doujinshi rajzolása	Fanart nézése	Fanart rajzolása	AMV nézése	AMV készítése	Szerepjáték	Yaoi fantázia	Hetero fantázia
Fanfction	1,00	0,45	0,48	0,41	0,22	0,49	0,39	0,50	0,30	0,53	0,53	0,47
Shounen-ai manga olvasása	0,45	1,00	0,88	0,73	0,25	0,63	0,38	0,60	0,21	0,32	0,54	0,41
Yaoi-manga olvasása	0,48	0,88	1,00	0,72	0,24	0,65	0,40	0,64	0,23	0,40	0,60	0,47
Doujinshi olvasása	0,41	0,73	0,72	1,00	0,33	0,55	0,27	0,57	0,27	0,39	0,50	0,41
Doujinshi rajzolása	0,22	0,25	0,24	0,33	1,00	0,24	0,42	0,22	0,39	0,28	0,30	0,21
Fanart nézése	0,49	0,63	0,65	0,55	0,24	1,00	0,48	0,65	0,19	0,40	0,68	0,57
Fanart rajzolása	0,39	0,38	0,40	0,27	0,42	0,48	1,00	0,40	0,35	0,33	0,49	0,36
AMV nézése	0,50	0,60	0,64	0,57	0,22	0,65	0,40	1,00	0,35	0,46	0,64	0,48
AMV készítése	0,30	0,21	0,23	0,27	0,39	0,19	0,35	0,35	1,00	0,27	0,30	0,27
Szerepjáték	0,53	0,32	0,40	0,39	0,28	0,40	0,33	0,46	0,27	1,00	0,55	0,43
Yaoi-fantázia	0,53	0,54	0,60	0,50	0,30	0,68	0,49	0,64	0,30	0,55	1,00	0,66
Hetero fantázia	0,47	0,41	0,47	0,41	0,21	0,57	0,36	0,48	0,27	0,43	0,66	1,00

A korrelációs mátrixban szereplő változók között szignifikáns pozitív kapcsolat áll fenn. Erős korreláció állapítható meg a yaoi-mangák két altípusának olvasása között ($r = 0,88$; $p < 0,01$), s közepesen erős kapcsolat a doujinshi-alkotások, a shounen-ai ($r = 0,73$; $p < 0,01$) és a yaoi ($r = 0,72$; $p < 0,01$) mangák olvasása között. Ugyancsak közepesen erős kapcsolat figyelhető meg a rajongók által készített rajzok nézése, a shounen-ai ($r = 0,63$; $p < 0,01$) és a yaoi ($r = 0,65$; $p < 0,01$) mangák olvasása, valamint az AMV-k nézése ($r = 0,65$; $p < 0,01$) és a yaoi-fantáziák között ($r = 0,68$; $p < 0,01$). Hasonló összefüggés tárható fel a heteroszexuális és homoszexuális személyek közötti kapcsolatról szőtt fantáziák között is ($r = 0,66$; $p < 0,01$).

Az elvégzett faktoranalízis eredményeképpen öt főfaktort határoztunk meg, amelyek a teljes variancia 70,06 százalékát magyarázzák. A faktorok megállapítása a Kaiser-kritérium alapján történt, vagyis az 1-nél magasabb sajátértékkel rendelkező változókat vettük figyelembe. A differenciáltabb faktormegoldások érdekében varimax módszerrel dolgoztunk. A faktorok tengelyeinek elforgatása után kapott öt főfaktort a 3. táblázat szemlélteti.

3. táblázat
A yaoi-közösséget szervező tevékenységek öt főfaktora

	Főfaktorkok				
	1.	2.	3.	4.	5.
Yaoi-manga olvasása	0,87				
Shounen-ai manga olvasása	0,82			0,30	
Doujinshi olvasása	0,81				
Doujinshi rajzolása		0,83			
Fanart rajzolása		0,79			
AMV készítése		0,62			0,41
Yaoi-fantázia			0,83		
Hetero fantázia			0,78		
Fanart nézése				0,85	
Szerepjáték			0,35	-0,46	0,39
Fanfiction					0,84
AMV nézése				0,41	0,46

A táblázat, valamint az eljáráshoz rendelt Scree-plot elemzés alapján megállapíthatjuk, hogy a korrelációs értékek alapján három faktor bontakozik ki élesen, s kettő többnyire egy-egy változó dominanciájával írható körül.

Az első faktor, amely a *Yaoi-művek fogyasztása* elnevezést kapta, a férfiszexuális tematizáló professzionális és rajongói mangák olvasását foglalja magában. A faktor a teljes variancia 21,02 százalékát magyarázza.

A második faktor a *Yaoi-művek alkotása* címet viseli, s olyan kreatív tevékenységeket gyűjt magába, mint a férfiszexuális ábrázoló képek, képregények rajzolása, valamint zenés klipek vágása, amelyek tehetséget és olykor szakértelmet is kívánnak. A faktor a teljes variancia 17,25 százalékát magyarázza.

A harmadik faktor a *Fantáziatevékenység* címet kapta, mert középpontjában a képzelet működése áll. Olyan tevékenységeket foglal magában, mint az online szerepjáték, valamint a heteroszexuális és a meleg férfiakról szőtt homoerotikus fantáziák. A faktor a teljes variancia 13,13 százalékát magyarázza.

A három főfaktor részben megfeleltethető a Mizoguchi (2003) által leírt komponenseknek a yaoi-jelenség struktúrájáról – a női olvasók (*Yaoi-művek fogyasztása*) és a női alkotók (*Yaoi-művek alkotása*) párhuzamának –, míg a yaoi-textust további változók mentén árnyalhatjuk.

A negyedik faktor vezető változója a rajongók által készített képek szemléltetése, amelyhez további két vizuális médium produktuma társul. Ennek megfelelően nevezhetjük a főfaktort egyszerűen *Yaoi-képeknek*. A faktor a teljes variancia 10,05 százalékát magyarázza.

Az ötödik faktort végül a rajongók által írott történetek szervezik a legmagasabb faktorsúly tekintetében, amelyhez az AMV kapcsolható. A kettő közös pontja a cselekmény narratív fókuszba állítása, így az utolsó faktor a *Yaoi-történetek* elnevezést kapta. A faktor a teljes variancia 8,6 százalékát magyarázza.

A yaoi-közösség tevékenységeinek strukturális analízisét követően megállapíthatjuk, hogy a vizsgált csoport összetartó erejét képező aktivitások: a yaoi-művek fogyasztása és alkotása, valamint a fantáziatevékenység, amelyek kreatív megvalósulását a férfiszexuális inspirációjából született képi és szöveges művek jelentik.

5. Összefoglalás

Tanulmányunk fókuszában a globális yaoi-jelenség magyar vonatkozásainak statisztikai megismerése állt. Vizsgálatunk célját a hazai rajongók jellemző vonásainak feltérképezésében határoztuk meg a szakirodalom által indikált szempontok alapján, s feltáró faktoranalízis útján elemeztük a közösség tevékenységstruktúráját.

Megállapíthatjuk, hogy a yaoi hazánkban is elsősorban a nők közkedvelt műfaja, azonban az általános definícióval szemben nem csupán heteroszexuálisok alkotják rajongótáborát. A műfajt kedvelő férfiak nagy valószínűséggel maguk is homoszexuálisok, s a nők harmadára ugyancsak igaz ez a megállapítás.

Igazoltuk azt a feltételezést is, hogy a yaoi rajongói pozitív, elfogadó attitűdöt tanúsítanak a homoszexuális férfiak iránt. Ehhez feltehetően hozzájárulhat az a tényező, hogy a rajongók közelebbi kapcsolatban is állnak meleg személyekkel. Köztük ugyanis többen családi, rokoni kapcsolatot ápolnak velük.

Adataink szerint a rajongók jelentős többsége az interneten talált rá először kedvenc műfajára, jellemzően 13 és 18 éves kora között. Az európai vizsgálatokhoz mérten ez az eredmény azt sugallja, a magyar rajongók némileg korábbi életkorban találkoznak először a yaoival. Az erotika helyett azonban az érzelmek dominanciáját preferálják kedvenc műfajuk alkotásai között.

Feltáró elemzésünk során megállapíthatjuk, hogy a rajongói közösséget szervező tevékenységek az alábbiak: a yaoi-művek fogyasztása és alkotása, valamint a fantáziatevékenység, amelynek a szerepjáték ad színteret, s rajzok és történetek létrejöttét inspirálja. Noha az azonosított tevékenységcsoportok kiválóan tükrözik a szakirodalom által ismertetett időtöltési módozatokat, jelen megállapításaink csak a magyar mintára érvényesek. Ennek megfelelően a továbbiakban érdemesnek találjuk más nemzetiségű rajongói bázisokban is elvégezni a felmérést.

Vizsgálatunk tárgyának relevanciáját igazolja, hogy a globális yaoi-jelenség a 2000-es évek közepétől hódított tért az Egyesült Államokban és Európában, a műfaj töretlen népszerűségének köszönhetően napjainkban is aktuális, s hazánkban is fiatalok ezreit érinti. Ezért a további vizsgálatok során feltétlenül érdemes volna figyelmet fordítani a műfaj közvetlen hatására számos dimenzióban, így egyebek között a jelen tanulmányban csak leíró szinten elemzett szexuális orientáció kérdésére, valamint a különböző társadalmi csoportok iránti tolerancia témakörére. Úgy véljük, a műfaj sajátosságainak feltérképezése által árnyaltabb képet kaphatunk potenciális előnyeiről és veszélyeiről, ami hozzásegíthet bennünket a yaoi-jelenség komplex motivációs hátterének megértéséhez.

Irodalom

- Bogardus, Emory S. (1933): A Social Distance Scale. *Sociology and Social Research*, vol. 17, pp. 265–271.
- Bollmann, Tuuli (2010): He-romance for her – Yaoi, BL and shounen-ai. In Eija Niskanen (eds.): *Imaginary Japan: Japanese fantasy in contemporary popular culture*, pp. 42–46. Turku: International Institute for Popular Culture.
- Donovan, Hope (2008): Gift versus capitalist economies: Exchanging anime and manga in the U.S. In Anthony Levi & Mark McHarry & Dru Pagliassotti (eds.): *Boys' Love manga: Essays on the sexual ambiguity and cross-cultural fandom of the genre*, pp. 11–22. Jefferson: McFarland & Company.
- Drazen, Patrick (2014): *Anime explosion! The what, why & wow of japanese animation*. Berkeley: Stone Bridge Press.
- Fujimoto, Yukari (2007): Shounenai/Yaoi, BL: 2007 nen gennzai no shiten kara (Boys' Love/Yaoi, BL: from the viewpoint of the right now 2007). *Yuriika*, vol. 39, no. 16, pp. 36–47.
- Galbraith, Patrick W. (2009): Moe: Exploring Virtual Potential in Post-Millennial Japan. *Electronic Journal of Contemporary Japanese Studies*, <http://www.japanesestudies.org.uk/articles/2009/Galbraith.html> (utolsó letöltés: 2015. VII. 10.).
- Galbraith, Patrick W. (2015): Moe Talk: Affective Communication among Female Fans of Yaoi in Japan. In: Mark McLelland & Kazumi Nagaike & Katsuhiko Sugauma & James Welker (eds.): *Boys Love Manga and Beyond: History, Culture, and Community in Japan*, pp. 153–168. Jackson: University Press of Mississippi.
- Jenkins, Henry (2006): *Fans, bloggers, and gamers: Exploring participatory culture*. New York: New York University Press.
- Kinsey, Alfred C. & Wardell B. Pomeroy & Clyde E. Martin (1948): *Sexual behavior in the human male*. Philadelphia: Saunders.
- Knight, Geoffrey (2012): *Why straight women love gay romance*. New York: MLR Press.
- Levi, Anthony (2008): Introduction. In Anthony Levi & Mark McHarry & Dru Pagliassotti (eds.): *Boys' Love manga: Essays on the sexual ambiguity and cross-cultural fandom of the genre*, pp. 1–10. Jefferson: McFarland & Company.
- Lunsing, Wim (2006): Yaoi Ronsō: discussing depictions of male homosexuality in Japanese girls' comics, gay comics and gay pornography. *Intersections: Gender, History and Culture in the Asian Context*, vol. 12, <http://intersections.anu.edu.au/issue12/lunsing.html> (utolsó letöltés: 2015. VII. 10.).

- Madill, Anna (2014): Men on the market: Feminist analysis of age-stratified male-male romance in Boys' Love manga. In Sarah Lightman & Catriona McLeod (eds.): *Centre stage on the page: Women in, on and making comics*. Jackson: University of Mississippi Press. (In press).
- Malone, Paul M. (2008): From BRAVO to Animexx.de to export: Capitalizing on German Boys' Love fandom, culturally, socially and economically. In Anthony Levi & Mark McHarry & Dru Pagliassotti (eds.): *Boys' Love manga: Essays on the sexual ambiguity and cross-cultural fandom of the genre*, pp. 23–43. Jefferson: McFarland & Company.
- McLelland, Mark (2005): The world of yaoi: The internet, censorship and the global "Boys' Love" fandom. *The Australian Feminist Law Journal*, vol. 23, pp. 61–67.
- McLelland, Mark (2006): Manga. In Gaëtan Brulotte & John Phillips (eds.): *Encyclopedia of Erotic Literature*, pp. 849–851. New York: Routledge.
- Mizoguchi, Akiko (2003): Whose and what kind of "real" is it? Sorting out the discursive space of Yaoi. *Image and Gender*, vol. 4, pp. 27–55.
- Mizoguchi, Akiko (2010): Theorizing comics/manga genre as a productive forum: yaoi and beyond. In Jaqueline Berndt (ed.): *Comics worlds and the world of comics: Towards scholarship on a global scale*, pp. 145–170. Kyoto Seika University, International Manga Research Center.
- Nagakubo, Yoko (2005): *Yaoi shosetsu ron (An essay of yaoi novel)*. Tokyo: Senshu University Press.
- Orbaugh, Sharalyn (2003): Creativity and Constraint in Amateur Manga Production. U.S. *Japan Women's Journal*, vol. 25, pp. 104–124.
- Pagliassotti, Dru (2008a): Reading Boys' Love in the West. *Participations*, vol. 5, no. 2, Special Edition. http://www.participations.org/Volume5/Issue2/5_02_pagliassotti.htm (utolsó letöltés: 2015. VII. 10.).
- Pagliassotti, Dru (2008b): Better than romance? Japanese BL manga and the subgenre of male/male romantic fiction. In Anthony Levi & Mark McHarry & Dru Pagliassotti (eds.): *Boys' Love manga. Essays on the sexual ambiguity and cross-cultural fandom of the genre*, pp. 59–83. Jefferson: McFarland & Company.
- Saitō, Tamaki (2007): Otaku sexuality. In Christopher Bolton & Istvan Csicsery-Ronay & Tamayuki Tatsumi (eds.): *Robot ghosts and wired dreams: Japanese science fiction from origins to anime*, pp. 223–249. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Thorn, Matt (2004): Girls and women getting out of hand: The pleasure and politics of Japan's amateur comics community. In William W. Kelly (eds.): *Fanning the flames: fans and consumer culture in contemporary Japan*, pp. 169–187. New York: State University of New York Press.
- Welker, James (2006): Beautiful, borrowed and bent: Boys' Love as girls' love in shōjo manga signs. *Journal of Women in Culture and Society*, vol. 31, no. 3, pp. 841–870.
- Wilson, Brent & Masaki Toku (2004): "Boys' Love," yaoi, and art education: issues of power and pedagogy, http://www.csuchico.edu/~mtoku/vc/Articles/toku/Wil_Toku_BoysLove.html (utolsó letöltés: 2015. VII. 10.).

Zsila Ágnes a Debreceni Egyetem végzett, pszichológia szakos hallgatója. Doktori tanulmányait az ELTE Klinikai Pszichológia és Addiktológia programjában kezdi 2015-ben. Érdeklődésének középpontjában a japán vizuális kultúra médiumai, valamint az anime szubkultúra viselkedéses jellemzőinek megismerése áll a személyiség és az érzelmi működés, továbbá a viselkedéses addikciók kontextusában.

Bernáth Ágnes 2007-től a Debreceni Egyetem Szociál- és Munkapszichológiai Tanszékének oktatója. Oktatási és kutatási területe a szociálpszichológia jelenségek körébe tartozik. PhD-fokozatát 2015-ben szerezte, témája a mentalizációra irányuló igény társas viselkedésben betöltött szerepe volt. Tanulmányai az alapvető szociálpszichológiai jelenségek (a mentalizáció, a mentalizációra irányuló igény, a sztereotípiák és az előítéletek) kutatásán túl az alkalmazott szociálpszichológia körét is érintik, a különböző intra- és interperszonális attitűdök mindennapi életben való hatásának vizsgálatára is kiterjednek.

Inántszy-Pap Judit a Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézetének oktatója és kutatója. Doktori címét 2004-ben szerezte meg szintén a Debreceni Egyetemen. 2009 óta kinevezett egyetemi adjunktus. Szakterülete a fejlődéslelektan. A különböző életkori csoportok vonatkozásában megjelenő kötődést és a kortárskapcsolatok pszichológiai összefüggéseit kutatja.